

STRUCTURAL [Yapısal]

İlgili sözcüklerle birlikte *structure* [yapı], modern düşüncede anahtar bir terimdir ve yakın zamanlardaki gelişmelerinin çoğu özellikle karmaşık bir görünüm sunar. Sözcük Fransızca yakinkök *structure*, Latince *structura*'dan, o da Latince kök sözcük *struere*'den –yapmak, inşa etme– geliyor. 15. yüzyıldan itibaren en eski İngilizce kullanımlarında *structure* öncelikle bir süreç adıydı: inşa etme eylemi. Sözcük 17. yüzyılda dikkate değer biçimde iki yönde gelişti: (i) inşa etme sürecinin bir bütün olarak ürünü, hâlâ “a wooden structure” kullanımında olduğu üzere; (ii) yalnızca binalarda değil, genişletilmiş ve mecazlı uygulamalarda da, inşa etme biçimi. Modern gelişmelerin çoğu (ii)'den doğmuştur, ama bunlarla (i)'in genişletilmiş ve mecazlı uygulamaları arasında hâlâ var olan bir bulanıklık var.

(ii)'nin bir görünümü olarak önem kazanan özel anlam, “bir bütünün kurucu parçaları ya da öğelerinin bütünün özel doğasını tanımlayacak biçimde karşılıklı bağıntıları” anlamıdır. Belli ki inşa etme yöntemi anlamından genişleme yoluyla ortaya çıkmıştır, ama *structure* sözcüğü hâlâ bütün kurguyu anlatmak bakımından önemli olsa bile, güçlü bir iç yapı anlamını taşıması karakteristiktir. En eski özelleşmiş kullanımları anatomiye idi –“structure of the Hand” [elin yapısı] (17. yüzyılın başları)– ve sözcük, bir organın (doğru) işleyişinin [functioning] gözlemlenmesinin organizmanın yapı'sının gözlemlenmesinden ayırt edilebildiği biyolojinin genel gelişiminde, çoğu zaman *function*'dan [işlev] (Latince yakinkök *functionem*, kök sözcük *fungi* – yerine getirmek) ayırt edilerek, önemini korudu. Ancak 18. yüzyıldaki gelişmelerde hâlâ, bütün yapı anlamından iç uyum anlamına uzanan anlaşılabilir bir yelpaze vardı. Sözgelimi *structure* gövdelerin yanı sıra heykelleri anlatmak için kullanılmaya başlandı. Bir bölgenin belli başlı özelliklerini anlatmak üzere kullanılıyordu. Biyolojik kullanımlarında, anlam (ii) genelde açıktır: “structure and internal conformation” [yapı ve iç uyum] (1774). Fakat sözgelimi 1757 yılında “every one's private structure of mind and sensations”

(her insanın zihin yapısı ve duyguları) cümlesini bulduğumuzda, bunun öncelikle iç bağıntılara mı yoksa bütün bir gelişim (ve inşa) sürecine mi gönderme yaptığı açık olmaktan uzaktır. Yazıya uygulamalarında benzer bir belirsizlik vardı: “the Structure of his Line” [çizgisinin yapısı] (1746) ve “structure of... periods” [dönemlerin yapısı] (1749) tanıklarının ikisi de inşa süreci anlamını taşır, ama birincisi muhtemelen öncelikle bir bütün olarak ürüne ve ikincisi öncelikle iç bağıntılara gönderme yapıyordu. Jeolojide, 1813 yılına ait, sözcüğün güçlenen analitik anlamının açık bir örneği vardır: “structure of the internal parts” [iç bölümlerin yapısı].

Structural 19. yüzyılın ortalarında görüldü. Eski kullanımlarında structure’ın kapsamını yineledi, ama gitgide kurucu öge olarak iç kurgu vurgulanıyordu. İnşa ilkelerinin structural kabul edildiği, ama structure’ın doğal olarak hem inşa yöntem ve sürecine hem de tamamlanmış işe gönderme yaptığı inşaat ve mühendislik konularında da çok genel biçimlerde kullanıldı (krşl. mühendisliğin ‘yapılar, makineler, aygıtlar veya imalat süreçleri tasarlamak veya geliştirmek olarak’ anlamı). Ne var ki, kurucu olarak structure anlamına bir tek temel bir yapıyı anlatmak için değil, aynı zamanda vurgulu biçimde iç yapıyı da anlatmak üzere başvuruluyordu: sözgelimi jeolojide: “structural, as affecting the intimate character of the mass, and not merely its external form” [bir tek dış biçimini değil, kütle- nin iç niteliğini etkileyecek biçimde yapısal]. Bu, sözgelimi, “structural differences which separate Man from the Gorilla” [insanı gorilden ayıran yapısal farklar] (1863) örneğinde yinelenir. Karmaşık bir birliğin öğelerinin karşılıklı bağıntıları ve düzenlenişinin tanımlanmasını özel olarak vurgulayan önceki “bir bütünün kurucu parçalarının karşılıklı bağıntısı” anlamının tamamlanması demektir bu. Structural evidences [yapısal tanıklar/kanıtlar] ve structural relations [yapısal bağıntılar], 1870’lerden itibaren, bu anlamı ifade etti. 19. yüzyılın sonlarında inşaatta, iç çerçeve veya süreç anlamını pekiştiren uzlaşımlı bir structural ile decorative [dekoratif, süsleyici] ayrımı vardı. Bu vurguyu kullanan bilimler structural diye adlandırır-

lıyordu: structural botany [yapısal botanik] (1835); structural geology [yapısal jeoloji] (1882); structural chemistry [yapısal kimya] (1907); structural engineering [yapısal mühendislik] (1908).

İnsan bilimlerinde, özellikle dilbilim ve antropolojide tanımlayıcı terimler olarak structural ve daha sonra structuralist'in [yapısalcı] kaydettiği önemli ve güç gelişmeyi anlaysak, bu tarihçeyi bilmemiz gerekiyor. Önceleri bu ad verilme de, tarihsel ve karşılaştırmalı çalışmalardan analitik çalışmalara geçişi temsil eden dilbilimdeki vurguyu, önceki yöntemlerin geliştirilmiş olduğu geleneksel grupların dışındaki dilleri anlama sorunları zorunlu kılmıştı. Özellikle Amerikan yerlilerinin dilleri örneğinde, Hint-Avrupa dillerinin tarihsel ve karşılaştırmalı incelemelerinden çıkarılan önvarsayımlar ve benzerliklerin bir yana bırakılması ve her dilin "kendi içinden", yani sonra değinileceği üzere, yapısal olarak incelenmesi gerektiği anlaşıldı. Aynı zamanda, bir bütün olarak dilin incelenmesine daha titiz ve nesnel yöntemler uygulandı ve de dilin temel prosedürleri bu vurgu için fizik bilimlerinden alınan hazır bir sözcükle tanımlanmaya başladı: structures. Buraya kadar özel bir güçlük yok, ama adlandırma sorunu çok önem kazandı ve kimi apaçık sorunlara yol açtı. Structure sözcüğü *process*'e [süreç] tercih ediliyordu, çünkü çoğunlukla çok derin düzeylerde olmak üzere, özel ve karmaşık bir bağıntılar düzenini vurguluyordu. Fakat yine de incelenen, canlı süreçlerdi, oysa inşaat ve mühendislikteki, bu arada anatomi, fizyoloji ve botanikteki kullanımlarından itibaren structure karakteristik olarak, görece değişmez ve kalıcı, hatta katı bir şeyi ifade ediyordu. Kendi için *static* [durağan] ve *dynamic* [devingen] yapılar arasındaki ayrımı göstermekle birlikte, fizikte structure kavramlarının yoğun gelişimi, ancak özel gözlem ve çözümlemeyle keşfedilebilen derin iç bağıntılar anlamına katkıda bulundu. Çok farklı malzemelerden çıkarılan önvarsayımlar içerdikleri için bazı kabul edilmiş inceleme biçimlerinin bir yana bırakılmasına dönük ilk hamle, hemen structural'ın ya da, şimdi olduğu biçimiyle, structuralist'in

sonraki anlamlarını doğurmadı. Yapısal dilbilim, dilin ana prosedürlerinin temel düzenlenişi bakımından genel dil olgusunu çözümlemenin bir biçimiydi. Sosyolojide Spencer tarafından vurgulanan biyolojideki *function* (işleyiş) ve *structure* (düzenleniş) arasındaki geleneksel ayırmadan destek alarak, *functionalist* ve *structuralist* antropoloji okullarının artık çoğunlukla karşıtlaştırılmakla birlikte, başlangıçta *structuralist* dilbilim ile *functionalist* [işlevselci] antropolojinin, diğer diller ya da kültürlerden ya da bir bütün olarak diller ve kültürler hakkındaki genellemelerden çıkarılan genel ya da geleneksel önvarsayımları bir yana bırakarak belli bir örgütlenme, dil ya da kültürü kendi içinde inceleme vurgusunu paylaşmış olmaları ironiktir. Bu çakışma artık geride kaldı, ama ayrımların karmaşıklığını hatırlatıyor. *Formal*'m [biçimsel] ya dış (çoğu zaman yüzeysel) görünüşü ya da belli bir şekillenmeyi açıklayan *formation*'m [oluşum, biçimlenme] bu niteliklerini ya da ayrıntılarını anlatabildiği *form* ve FORMALIST'in [biçimci] (bkz. bu madde) benzer karmaşıklıklarını da anabiliriz. *Systematic*'in [dizgesel] güçlükleri de konumuzla ilgilidir. Yunanca yakm kök *systema*'dan –düzenli bütün– gelen *system* [sistem, dizge], 17. yüzyıldan itibaren belli düzenlenişleri anlatmak için kullanılırdı: ya bir *set* [küme] ya da *solar system* [güneş sistemi] veya *nervous system* [sinir sistemi] gibi düzenler. Bunları tanımlamayla ilişkisi olan şey, belli bir karmaşık bütünün düzenlenişi ve karşılıklı bağıntılarının keşfedilmesi idi: bu anlamı *structural*'ın anlamlarından biriyle çakışır ve hâlâ *systems analysis* [sistem analizi] gibi konularda, prosedürün ayrıntıları bakımından yakındır ona. Fakat *system* aynı zamanda bütün bir düzenleniş anlamını da sürdürdü: bir dizi ilke; düzenlenmiş bir inceleme, bir THEORY [kuram] (bkz. bu madde) (*system* ile *practice* [pratik, uygulama] arasında 18. yüzyılın ortalarında bir ayrım vardı); ya da bütün bir toplumsal örgütlenme (“toplumsal sistem”, “sistem”). *Systematic* bu durumda düzenli ve eksiksiz araştırma ve serimleme anlamına gelebileceği gibi, bir düzenlemenin temel “kurucu” ögesine ilişkin olan *structural* nitelik anlamına da gelebilir. Anlam nü-

anslarını ayırt etmek açıkçası çok güç. Bir tür prosedürü ya da bir tür ilgi tanımını bu kadar karmaşık ve değişkenler kullanarak bir diğerinden ayırmış gibi göstermek kolay değil.

Structuralist'in popülerleşmesinde de durum böyledir. Amerika'da, dilbilimciler ve antropologlar, tarihsel nedenlerden ötürü, daima birbirlerine bağlı olmuşlardır ve structuralist'in çok popülerleşmesi ancak bu göz önüne alınırsa anlaşılabilir. Ortada birçok çeşitleme ve belirsizlik var, ama öncelikli vurgu, gözlemlenen diller ve kültürlerin çeşitlemelerinin biçimlerini oluşturduğu derin ve kalıcı yapılar üstündedir. "Tarihsel" (*historicist* [tarihselci]) ve EVOLUTIONARY [evrimsel] (bkz. bu madde) kabûller kökten reddedilmiştir ve karşılaştırmalı yöntemler, bu kullanımıyla bitmiş oluşumlar şeklindeki alternatif anlamını yitirmiş (aslında reddetmiş) ve yalnızca biçimsel bağıntılar anlamını kasteden structures'a uygulanır bir tek. Ortodoks denilebilecek yapısalcılıkta, akrabalıktan mit ve dilbilgisine uzanan geniş bir yelpazede bu yapılar sürekli kurucu insani oluşumlardır: yani insan bilincinin ve belki de fiziksel insan beyninin tanımlayıcı özellikleri. İncelenen ya da incelenebilir farklılıklar bu yapılar bağlamında yorumlanır. İnsan doğasına ilişkin psikanalitik genellemeler ve zihnin özelliklerine ilişkin rasyonalist genellemeler, pratik çakışma bir yana, bazı durumlarda IDEALISM'in (bkz. bu madde) çeşitli biçimlerini açıkça çağırıştırır. Hâlâ yapısal türdeki derin kurucu oluşumları vurgulayan, ama bunların kalıcı ve insani kurucu olduğunu değil de, tarihin farklı aşamalarında kurulup yıkıldığını düşünen, GENETIC (bkz. bu madde) structuralism diye adlandırılan alternatif bir eğilim de vardır. (Hegel ve Marx'ın da genetic structuralist olduğu iddiası, bu anlamda, bir doğruluk içerir.) Bu eğilimler arasında tartışma önemlidir, ama eksiksiz bir tartışma geliştirilecekse structure'm kullanımlarını çözümlemek gerek. Çoğu zaman "ortodoks" ve "genetik" yapısalcılar, mutlak biçimde de olabilir tarihsel olarak da, yapıların insan yaşamını BELİRLEDİĞİ (bkz. DETERMINE) inancını paylaşırlar. Etkili olan eğilimlerden biri, insanların yapılar içinde ve aracılığıyla yaşadığını değil, yapılar'm insanlar içinde

ve aracılığıyla yaşadığı görüşünü taşır. (Yakın zamanlarda *hümanizm*'in yerici anlamının temeli budur: yapısal sorunların *insani –bireysel veya ahlâki–* eğilimler ve nedenlere indirgenmesi.) Çoğu durumda ayrıntılı çözümlemesiyle birlikte yapı varsayımının araştırmada çok verimli olduğu açıktır. Kabuller ya da alışkanlığın üstüne örttüğü türden temel bağıntıların aydınlatılmasını cesaretlendirebilir. Vurgu olarak yapısalcılık'a büyük güç vermiştir bu, ama *structural*'dan *structuralism*'e –bir prosedür ya da bir dizi prosedür değil, açıklayıcı bir *dizge* anlamında– geçişin bir yönünün temsil ettiği değişimin çok farklı etkileri olmuştur. Bunlardan biri, düşünce çözümleme kategorilerini başlıca konu olarak alma eğilimi olmuştur. İşte tam da bu noktada, yapısalcılık psikolojideki (*Id*, *Ego*, *Süperego* ve *Libido* ya da *Ölüm Arzusu*, var olan insanların çoktan yapılandırılmış biçimlerde hareket ettiği temel karakterler olduğunda) ve Marksizm'deki (*CLASSES* [sınıflar] (bkz. bu madde) ya da üretim biçimleri öncelikli olduğunda ve insanlar içkin özelliklerini hayata geçirdiklerinde) belli eğilimlerle birleşir. Herhangi bir *dizge* ya da yapı'nın betimlemesinde, insanlar arasındaki ve insanlarla şeyler arasındaki bağıntıların mı, yoksa bağıntılar, insanlar ve ilgili şeyleri kapsayan *ilişkilerin* mi vurgulandığı çok ince bir noktadır. Sözcüklerin her iki vurguyla da kullanılabildiği *structure* ve *structural*'ın tarihçesinden bellidir: var olan yapının, kurulma biçimine özel bir göndermeyle birlikte, kapsanması; ya da sürecin ikinci ucunu da –(üstünde çalışılan malzemeden ileri gelen deneyimin yanı sıra, seçilen üretim biçimine ilişkin olarak tasarımları bulunan) üreticiler ve biçimsel oluşum bağıntılarının toplamına ve belirgin biçimde onların soyutlamasına da indirgenemeyen, varlıklara ilişkin anlamıyla, ürün– dışarıda bırakacak şekilde kurulma biçiminin dışarıda bırakılması. Ortodoks yapısalcılıkta hem üreticiler hem de tözsel ürünlerin gerçekten dışlanması –analitik biçimde, genel belirleyici bağıntılara indirgenmeleri– endüstriyel teknolojiye ve *MANAGERIAL* [yönetimsel] (bkz. bu madde) toplum yorumlarındaki benzer prosedürlere alışkın insanlar için çok kolay kabul edilebilir olmuştur. Gerçek in-

sanlar ve gerçek ürünler kuramsal olarak belirleyici soyutlanmış bağıntılara boyun eğdirilir. GENETIC (bkz. bu madde) yapısalcılık, yapıların inşası (yapılandırma) ve parçalarına ayrılmasını vurgulamasıyla, hem süreçleri hem de (bu vurguda sürekli yapıların taşıyıcısı olmanın ötesinde bir yer tutar) ürünleri kapsayabilmek bakımından daha iyidir, ama bunları gerçek esaslı biçimde kapsayamaz, oysa structural vurgu, hâlâ pek de hoşlanılmadan *içerik* diye tanımlanabilecek şeyden çok derin iç bağıntılar üstündedir. *Formalism* [biçimcilik] sorunları ve *form* ile *formation*'ın karmaşık içerimlerine ilişkin sorunlar, bu noktada birbirine çok yakındır. Çoğu yapısalcı çözümleme, *içerik* ile *biçim*'i ayırma ve önceliği *biçim*'e verme anlamında *biçimci*'dir, aynı zamanda özgül oluşumun ayrıntılı çözümlemesi şeklindeki daha geniş ve kabul edilebilir anlamıyla da *biçimci*'dir. Bunun illa içeriği ayırması gerekmez, ama tümleşik süreçler olarak tam anlamıyla *içeriğin biçimleri* ile ve *biçimlerin içeriği* ile ilgili olabilir. Kurma yöntemlerinin (içinde ve aracılığıyla) yanı sıra, inşa etme etkinliği ve inşa edilen şeyi kapsayan geniş anlamıyla yapılar'a dönük bir ilgi de olabilir bu. Fakat soyutlanmış ve kurucu iç bağıntılar anlamında yapılar'la ilgilenmekten çok farklıdır bu.

Bu zorlu sözcükler grubuyla ilişkili konular çok önem taşıyor. Aslında grubun kendisinin yapısal çözümlemesi bilhassa zorunludur, çünkü yapı'ya ilişkin soyutlanmış vurgunun sonuçlarından biri; yapısalcı'nın daha yüzeysel veya EMPIRICAL [görgücülük] (bkz. bu madde) gözlem biçimlerinin hem alışkanlıklarından hem de konularından kurtulmuş, bağımsız “nesnel” gözlemci olarak kabul edilmesidir. İlgili sözcüklerden bazıları bize yardımcı olabilir. Dilde ve diğer BEHAVIOUR [davranış] (bkz. bu madde) biçimlerinde *gösterge dizgeleri*'ni anlatmak üzere *code*'un ilginç bir kullanımı gözlenir. *Code* [kod, düzgü] (Latince yakm kök *codex*'den –öncelikle maddi bir gönderimle, “yapraklar” ya da “levhalar”a bölünebilen odun bloğu– gelir; krşl. ilişkili sözcük, *text* [metin], Latince yakm kök *textus*, kök sözcük *texere* – dokumak) yasalar ve benzeri düzenlemelerin sistematik bir derlemesiydi (14. yüz-

yıldan itibaren) ve sonraları, daha az resmî anlamda her türlü sistematik yasa derlemesini içine alacak biçimde genişledikten sonra, askeriye (19. yüzyılın başları) ve telgrafta (19. yüzyılın ortaları) sinyaller dizgesi; buradan da, artık başat biçimde, sayesinde (ama içinde değil) anlam iletilen saydam olmayan bir dizge anlamı gelişir. Belirleyici türdeki gizli iç bağıntılar varsayımına eğretilmeli bir destek olarak, *code*'un artık her türlü sinyal dizgesine karşılık geliyormuş gibi kullanılması, böylece her iletişim ögesini (özellikle iletişim kuranları) özü bakımından soyutlaştırması çok anlamlıdır. *Code* kurucu yasalar sistemi anlamını koruyabilir, ama modern gelişimin anlattığı keyfîlik [arbitrariness] ögesi *model* ve *paradigm* gibi sözcüklerin önemli kullanımlarında yinelenir. *Model* aslında, 16. yüzyıldan itibaren, kurulduğu öne sürülen bir yapının temsiliydi. Daha sonra genişletildi ve mecazi olarak örüntü ya da tipi anlatmak için kullanıldı. Hâlâ da böyle kullanılıyor, ama anlamlı biçimde bir tek soyut bir süreç yapılandırmasını değil, seçilen bir soyut yapılandırmanın hem belirleyici hem de, anahtar bir anlamda, keyfî olduğunu anlatmak için kullanılıyor çoğu zaman: başka bir model de seçilebilir, büyük ölçüde farklı sonuçlar verebilirdi. Aynı şekilde, genel olarak 15. yüzyıldan itibaren ve dilbilgisinde 16. yüzyılın sonlarından itibaren kullanılan, örüntü ya da örnek anlamındaki *paradigm*, yakın zamanlarda karakteristik (çoğu zaman keyfî) bir zihinsel varsayım anlamında popülerleşti. Tıpkı kritik gelişimi içinde *structure* gibi tüm bu sözcükler, alışkanlık ve önvarsayımın ötesinde düşünmek için önemli yollardır. Değişken biçimleri kabul etmeleri çok önemli. Fakat, *structure*'da olduğu gibi, zorunlu bir varsayım ya da çözümleme kategorisi, bazen farkında olunmadan, bir töz tanımına dönüştürülebilir. Günümüz düşüncesinin biçimlerinden birinde yalnızca *structures*, *codes*, *models* ve *paradigms* vardır: yani ilişkilerden farklı olarak bağıntılar. Kategorilerin analitik önemi, tüm süreçlerin örtük ya da açıkça kategori bağıntılarına indirgenmesiyle belirlenir. Bu da (*oyun kuramında* olduğu gibi), zaman zaman kullanıcılarının niyetlerinin aksine, çözümlemede olabileceği gibi gerçek pratikte

de, tözsel bağıntıları biçimsel ve soyut bağıntılara (dar anlamıyla yapısal bağıntılara) indirgeyebilir.  z mlleme sonuna kadar g t r lecekse, terimlerin bu yapısal niteliğinin bilinçli hale getirilmesi ve bütün sonuçlarının    z mllemenin içinde ve  tesinde  değerlendirilmesi gerekir.

Bkz. FORMALIST, THEORY

SUBJECTIVE [ znel]

Subjective, özellikle *objective* ile geleneksel karşıtlığı içinde, derinlemesine g   bir sözcük. Tarihsel bakımdan bu karşıtlık bir hayli güçtür, çünkü ortaçağ düşüncesinde de farklı, neredeyse karşıt biçimde kurulmuştu. 17. yüzyılın sonlarına, terimlerin ikisi de yeni biçimlerde kullanılmaya ba layıncaya kadar sürdü bu. 17 ve 18. yüzyıllarda öncüleri olmakla birlikte, modern karşıtlık 19. yüzyılın ba larına kadar İngilizce'de tam olarak geli memi ti ve aslında  z mlenecek olursa, hâlâ büyük ölçüde değişkenlik gösterir. Bilinçli kullanımının açığa çıkardığı, ya da geleneksel kullanımının gizlediğı, felsefi kabuller her aşamada temel niteliktedir. Üstelik, şimdilik sırf tarihsel ilgi dolayısıyla, önceki çok farklı karşıtlığı yok saymaya karar versek bile, subject ile subjective arasındaki ilişkileri olağanüstü güçleştiren subject'in önceki dönemden ileri gelen anlamlarıyla karşı karşıya kalırız yine.

Subject  orta İngilizce'de *soget*, *suget* ya da *sugiet*  eski Fransızca yakınk k *suget*, *soget*, *subjet*, Latince *subjectus* ve *subjectum*'dan, onlar da kök sözcük *sub*  alt  ve *jacere*'den  atmak  geliyordu. Latince kök anlamı en Eski İngilizce anlamlarında belirgindir: (i) bir yönetici ya da hükümdarın egemenliğinde olan kişi; (ii) madde, t z; (iii)  zerinde çalışılan malzeme. Anlam (i) ve (iii) hâlâ İngilizce'de kullanılıyor: (i) siyasal düşünme biçimlerinden birinde, geçmişten kalma bir kullanımla, British subject ya da liberties of the subject, burada subject'in sonradan gelişen anlamları daha istenilir bir yorum sunabilir, ama süregelen anlamı egemenlik altındaki kişi anla-